

ПАМ'ЯТАЙМО

*Пам'яті відомого
вченого, колеги,
сильної особистості,
прекрасної жінки*

ІРИНИ ДМИТРІВНИ ЗВЕРЕВОЇ

Із великим сумом сповіщаємо, що 1 грудня 2013 року передчасно завершила свій земний шлях фундатор соціальної педагогіки в Україні, Заслужений працівник соціальної сфери України, автор наукової школи, численних посібників, методичних рекомендацій, програм та інших наукових праць, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабора-

торії соціальної педагогіки Інституту проблем виховання Ірина Дмитрівна Зверева.

З ініціативи І. Д. Зверєвої, завдяки її безпосередньої участі та підтримці українська соціальна педагогіка й соціальна робота отримали визнання на міжнародному рівні, постійно збагачувалися новим змістом, спрямовувалися на розв'язання найбільш складних соціальних проблем і завдань: влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у сімейні середовища; створення й розвиток нових типів сімейних середовищ (Дитячих будинків сімейного типу, сімейно зорієнтованих будинків, прийомних сімей), їх науково-методичний та соціальний супровід; створення інтегрованих соціальних служб для вразливих категорій сімей; розробку та впровадження у практику інноваційних технологій роботи з дітьми й молоддю груп ризику, профілактики торгівлі людьми; компетентну підготовку майбутніх фахівців соціальної сфери у вищих начальних закладах.

Талановита педагог-організатор, надзвичайно людяна і щедра на добро, життєрадісна й незабутня Ірина Дмитрівна завжди була в гущі професійного життя й спілкування, мала незаперечний авторитет у науці, серед освітян та практиків, докторантів, аспірантів і тих, хто прагнув стати справжнім фахівцем у галузі педагогіки, соціальної педагогіки й соціальної роботи.

Важко повірити в те, що сталося, збагнути масштаби втрати, які спричинила ця сумна для всіх нас подія, змиритися з фактом самої втрати.

Ірино Дмитрівно! Ми Вас не забудемо, завжди будемо почуватися Вашими учнями, удячними за те, що саме Ви відкривали для нас нові горизонти й учили вірити в себе, підтримували, допомагали. Простіть, що не вберегли... Світла пам'ять про Вас назавжди буде з нами.

**Колеги, докторанти, аспіранти
Інституту проблем виховання НАПН України**

*Яскрава зірка падає у прірву,
з якої вже немає ворота...*

1 грудня 2013 року передчасно пішла з життя талановитий науковець, дослідник, організатор науки і прекрасна людина – Ірина Дмитрівна Зверева. Не було жодного з нас, хто б не захоплювався її знаннями й майстерністю, науковим стрижнем і особистими якостями, оптимізмом і толерантністю, енергійністю й доброзичливістю.

Пишаємося тим, що мали змогу пліч-о-пліч працювати з відомим ученим і Соціальним педагогом з великої літери.

Виражаємо глибокі співчуття рідним і близьким Ірини Дмитрівни Зверевої. Пам'ять про чудову ЛЮДИНУ житиме в серцях усіх, хто її знав.

Вічна пам'ять!

**Колектив колег
ДЗ „Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”
та редакційна колегія журналу**

НАУКОВЕЦЬ НОВОЇ ФОРМАЦІЇ

Розвиток будь-якої сфери професійної діяльності неможливий без персоналій, які генерують нові ідеї, стимулюють до творчого пошуку, продуктивного діалогу та впровадження інновацій. Такою непересічною особистістю в соціальній педагогіці та соціальній роботі є доктор педагогічних наук, професор Ірина Дмитрівна Зверєва. Напевно, неможливо повною мірою розкрити багатогранність її талановитої та ентузіастичної натури. Життєвий шлях Ірини Дмитрівни – це яскравий приклад соціальної мобільності, творчого поступу та професійного зростання, починаючи від лаборанта Українського науково-дослідного інституту педагогіки до головного наукового співробітника Інституту проблем виховання НАПН України.

Доля щедро обдарувала Ірину Дмитрівну невичерпним життєлюбством, комунікабельністю, здатністю постійно перебувати в епіцентрі вирішення соціальних та наукових проблем. Кожний її крок у педагогічній науці та практиці вирізнявся вагомими здобутками та досягненнями. Так, фундаментальні методологічні основи наукової діяльності були закладені під час навчання в 1985 – 1986 рр. в аспірантурі Академії педагогічних наук СРСР під патронатом відомих учених – Г. Філонова, В. Огородникова, І. Мар'єнко, І. Видріна.

Після закінчення аспірантури й захисту кандидатської дисертації в м. Москва І. Д. Зверєва продовжує трудову діяльність в Українському науково-дослідному інституті педагогіки, обіймаючи посади молодшого наукового, наукового, старшого наукового співробітника.

У 1992 р. Ірину Дмитрівну Зверєву запрошено на посаду заступника директора Українського державного центру соціальних служб для молоді. Саме з цього часу соціально-педагогічна робота стає її професійним покликанням. Разом з командою науковців і практиків (І. Хохленков, І. Іванова, З. Зайцева, Г. Лактіонова, О. Пилипенко, С. Толстоухова) вона бере участь у розбудові мережі нової інституції соціальної роботи – центрів соціальних служб для молоді. Завдяки її стратегічному креативному мисленню були вперше розроблені методологічні, теоретичні, методичні основи соціальної роботи з дітьми та молоддю, що знайшло практичне впровадження в інноваційних формах і методах роботи служб, організації й проведенні тренінгів для спеціалістів із соціальної роботи, представників неурядових організацій, державних службовців. За її ініціативи в Україні вперше було підготовлено та видано разом із співробітниками Українського державного центру соціальних служб для молоді методичні рекомендації для фахівців соціальної сфери щодо організації різних напрямів соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю.

Ще одним прикладом соціальної активності Ірини Дмитрівни стало її долучення до створення в 1992 р. Української асоціації соціальних педагогів та спеціалістів із соціальної роботи – самодіяльної, благодійної громадської організації, діяльність якої здійснюється на засадах розвитку соціальних ініціатив, самоврядування, гласності, добровільності членства та участі в її справах. За сприяння І. Д. Зверєвої Асоціація в 1994 р. стає повноправним членом Міжнародної Федерації соціальних робітників (IFSW). З 2003 р. Ірина Дмитрівна була головою цієї Асоціації, де ключові завдання – консолідація зусиль у розвитку соціальної педагогіки та соціальної роботи в Україні; підтримка зацікавлених

організацій та фізичних осіб у поліпшення соціальних умов життя; сприяння підвищенню професійного рівня соціальних педагогів та соціальних працівників, захисту їхніх професійних інтересів.

Знання й майстерність, здобутий ґрунтовний практичний досвід соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю на посаді заступника директора Українського державного центру соціальних служб для молоді знову спонукали Ірину Дмитрівну до наукової діяльності – підготовки та захисту докторської дисертації „Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в Україні” (2000 р.).

Джерелом нових ідей щодо соціально-педагогічної й соціально-виховної роботи з молоддю стала діяльність Ірини Дмитрівни в 1992 – 1998 рр. на посаді спочатку старшого викладача кафедри соціальної педагогіки Київського педагогічного коледжу при Київському університеті імені Тараса Шевченка, а потім доцента кафедри педагогіки факультету соціології та психології Київського університету імені Тараса Шевченка. У цих навчальних закладах, де були сформовані перші групи майбутніх соціальних педагогів, вона виявила себе як майстер педагогічного впливу. Ірина Дмитрівна стала разом з Ларисою Григорівною Коваль одним з перших викладачів дисципліни „Соціальна педагогіка” в Україні. Саме в цей час нею було обґрунтовано необхідність професії соціального педагога та підготовки таких фахівців у вищих навчальних закладах; розроблено основні документи для організації навчального процесу, а саме: концепція підготовки фахівців цієї спеціальності, навчальні плани, навчальні програми з провідних дисциплін (соціальної педагогіки, методики соціальної роботи), програма організації педагогічної практики студентів. У 1997 р. разом з Л. Коваль, С. Хлебик, І. Зверєвою підготовлено перший навчальний посібник в Україні з соціальної педагогіки.

У цьому ж році Ірина Дмитрівна отримує міжнародне визнання як професійно компетентний теоретик і практик соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю. Їй присвоєно звання академіка міжнародної Академії педагогічних і соціальних наук (м. Москва).

Наприкінці 90-х рр. ХХ ст. в Україні активним суб'єктом соціальної роботи з дітьми та молоддю стають неурядові організації. Усвідомлюючи роль

третього сектору в розбудові громадянського суспільства, Ірина Дмитрівна Зверєва продовжує свій професійний шлях на посаді координатора Українського офісу Християнського дитячого фонду (1998 – 2005 рр.). Під її керівництвом було реалізовано низку вагомих для розвитку соціальної педагогіки та соціальної роботи в Україні міжнародних проектів: „Соціальна освіта в Україні”, „Надання соціальних послуг дітям та сім'ям у громаді” за підтримки Дирекції з пи-

З представником Міжнародної Федерації соціальних робітників (IFSW) Елен Муравйовою-Апостол (зліва)

тань розвитку та співробітництва Швейцарії; „Партнерство заради покращення якості соціальних послуг і профілактики ВІЛ/СНІДу в контексті соціальної освіти в Україні” за підтримки програми розвитку інституційного партнерства Європейського Союзу”, „Інновації в роботі з ресоціалізації неповнолітніх, засуджених до покарань, не пов’язаних з позбавленням волі” в партнерстві з Міжнародним фондом „Відродження”.

На лекції в Київському університеті імені Бориса Грінченка

Так, стратегічною метою проекту „Соціальна освіта в Україні” стала допомога викладачам соціальних дисциплін, соціальним працівникам, спеціалістам центрів соціальних служб для молоді, волонтерам, представникам неурядових організацій щодо підвищення їхньої професійної компетентності. Ірина Дмитрівна організовує роботу в проектах у тісній співпраці із відомими зарубіжними колегами: Андрій Володимирович та Елен Муравйов-Апостол (представники Міжнародної Федерації соціальних працівників), Білл Райн, професор школи соціальної роботи Мак Гіл Університету (Канада), Ендрю Роджерс, спеціаліст із питань громадського здоров’я Манчестерського Університету (Велика Британія), Хью Гриффітс, сеньор-лектор університету в Ольстері (Північна Ірландія), Роб Ван Паже, міжнародний консультант (Нідерланди).

Завдяки активній роботі Ірини Дмитрівни Зверєвої в цих проектах у вітчизняну практику соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю були мультипліковані інноваційні технології, зокрема сімейні групові наради, оцінка потреб громади, тренінги з усвідомленого батьківства, програми підготовки прийомних батьків. Результатом проектів стало також створення ресурсних центрів для працівників соціальної сфери в містах Київ, Луганськ, Запоріжжя, Тернопіль, Рівне, Луцьк та видання серії збірок тренінгів за редакцією І. Д. Зверєвої, зокрема:

– Сучасні підходи у сфері охорони здоров’я та його популяризації : метод. матеріали для тренера / авт.-упоряд. Н. В. Зимівець, В. В. Крушельницький, Т. І. Мірошниченко ; за заг. ред. І. Д. Зверєвої. – К. : Наук. світ, 2003. – 116 с.

– Соціально-психологічна підтримка ВІЛ-інфікованих дітей та їх сімей у громаді : метод. матеріали до семінару. – К. : Наук. світ, 2004 – 89 с.

– Сімейні групові наради як метод розв’язання конфліктних ситуацій : метод. матеріали для тренера / авт.-упоряд. В. Лютий, О. Калібаба, Н. Зимівець, Т. Авельцева ; за заг. ред. І. Д. Зверєвої. – К. : Наук. світ, 2004. – 89 с.

– Разом до гармонії: розвиток дитини раннього віку / авт.-упоряд. І. Братусь, Н. Кошечко, О. Нагула ; за заг. ред. І. Д. Зверєвої. – ЮНІСЕФ, ХДФ, 2004. – 160 с.

Будучи на крок попереду ймовірних морально-етичних проблем у соціально-педагогічній практиці, Ірина Дмитрівна ініціює підготовку проекту „Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України”. У цьому документі відображені принципові орієнтири для фахівців із питань професійної діяльності, виконання службових обов'язків, організації взаємодії з клієнтами, шляхи розв'язання моральних проблем та прийняття найбільш адекватного професійного рішення в етичних питаннях.

У 2003 р. Ірина Дмитрівна Зверєва знову повертається до роботи в науковій академічній установі – її прийнято на посаду головного наукового співробітника лабораторії соціальної педагогіки Інституту проблем виховання АПН України. Працюючи саме в лабораторії, вона активно розвиває авторську школу соціальної педагогіки. Наукова інтуїція Ірини Дмитрівни дозволяла їй виокремити з багатьох практиків соціальної сфери перспективних науковців. Разом зі своїми дисертантами вона доклала багато зусиль для теоретичного обґрунтування та практичного вирішення різних соціально-педагогічних проблем, що втілене в докторських (О. В. Безпалько „Теорія і практика соціально педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді” (2007 р.); Ж. В. Петрович „Теорія і практика соціально-педагогічного забезпечення прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах” (2011 р.)) та кандидатських дисертаціях учнів її наукової школи:

- Заверико Н. В. Соціалізація старшокласників у самодіяльних об'єднаннях (1992 р.);
- Буніна Л. Формування у молодих сімей навичок усвідомленого батьківства засобами соціально-педагогічної підтримки в Північній Ірландії (2005 р.);
- Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу (2008 р.);
- Терницька С. В. Соціально-педагогічні умови взаємодії державних і громадських організацій у профілактиці ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді (2008 р.);
- Ковальчук Л. Г. Соціально-педагогічні умови профілактики торгівлі дітьми (2009 р.);
- Лесіна Т. М. Соціально-педагогічні умови стимулювання майбутніх соціальних педагогів до анімаційної діяльності (2009 р.);
- Кияниця З. П. Організаційно-педагогічні умови діяльності інтегрованих соціальних служб для вразливих сімей з дітьми (2010 р.);
- Лютий В. П. Соціально-педагогічне забезпечення діяльності кримінальної виконавчої інспекції з ресоціалізації неповнолітніх, звільнених від відбування покарання з випробуванням (2010 р.);
- Міщенко Н. І. Студентська субкультура як фактор професійної соціалізації майбутніх соціальних педагогів (2011 р.);
- Журавель Т. В. Соціально-педагогічна профілактика ВІЛ-інфекції серед вихованців пенітенціарних установ для неповнолітніх (2012 р.).

Дослідницькі інтереси Ірини Дмитрівни зосереджені навколо нового бачення сутності соціальної педагогіки, напрямів роботи з різними категоріями дітей та сімей, функцій фахівців соціальної сфери. Глибоке занурення Ірини Дмитрівни в проблеми соціально-педагогічної діяльності робить її наукові здобутки різновекторними, актуальними та суспільно значущими. У науковому доробку І. Д. Зверєвої понад 200 публікацій. Серед них 16 підручників, навчальних та методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, понад 50 методичних посібників та тренінгових курсів, понад 40 статей у наукових збірниках та журналах. Серед відомих навчальних посібників, які заклали науково-теоретичний фундамент підготовки фахівців соціальної сфери, такі:

- Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – Вид. 2-е, доп. – К. : Шкільна книга, 2004. – 234 с.
- Основи батьківської компетентності. Т. Г. Веретенко, І. Д. Зверєва / за заг. ред. Зверєвої І. Д. – К. : Наук.світ, 2006. – 156 с.
- Соціальна педагогіка: теорія і технології : підручник / за ред. І. Д. Зверєвої. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 316 с.
- Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за ред. проф. І. Д. Зверєвої. – К. : Центр учб. л-ри, 2008. – 335 с.
- Комплексна допомога бездоглядним та безпритульним дітям : метод. посіб. / за ред. І. Д. Зверєвої, Ж. В. Петрочко. – К. : „Калита”, 2010. – 376 с.
- Підвищення виховного потенціалу прийомних батьків та батьків-вихователів : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. І. Д. Зверєвої – К. : „Версо 04”, 2011. – 760 с.

Ірина Дмитрівна Зверєва як визнаний фахівець у галузі соціальної педагогіки є членом редакційної колегії фахових видань „Практична психологія та соціальна робота”, „Соціальна педагогіка: теорія та практика”, „Шлях освіти”. Працювала членом докторських спеціалізованих вчених рад за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка та в Інституті проблем виховання НАПН України. І. Д. Зверєва – член міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук НАПН України за науковою спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Ірина Дмитрівна постійно поєднує наукову діяльність з практичною соціально-педагогічною роботою. Як один з фундаторів соціальної педагогіки та соціальної роботи в Україні, непересічний організатор вона з натхненням і відповідальністю долучається до реалізації різних міжнародних та вітчизняних проектів у соціальній сфері. Так, упродовж 2005 – 2007 рр. І. Д. Зверєва – головний експерт тренінгових програм проекту ЄС ТАСІС „Розвиток інтегрованих соціальних служб для вразливих сімей і дітей” Представництва міжнародної організації „Кожній дитині”. У рамках проекту під її керівництвом було розроблено методологію інтерактивного навчання для спеціалістів соціальної сфери, здійснено адаптацію британської моделі оцінки потреб дитини та її сім’ї з урахування вітчизняних соціокультурних реалій. Результатом роботи авторського колективу, який очолювала Ірина Дмитрівна, стали ґрунтовні навчальні посібники, рекомендовані Міністерством освіти і науки України:

- Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації : навч.-метод. комплекс / за заг. ред. І. Д. Зверєвої, Ж. В. Петрочко. – К. : Фенікс, 2007. – 456 с.
- Оцінка потреб дитини та її сім’ї : від теорії до практики : навч. посіб. : у 2-х ч. / І. Д. Зверєва, З. П. Кияниця, В. О. Кузьмінський, Ж. В. Петрочко. – К. : Задруга, 2011. – 224 с.

Упродовж багатьох років Ірина Дмитрівна не пориває зв’язки з Всеукраїнською благодійною організацією „Український фонд «Благополуччя дітей»” (нове ім’я Християнського дитячого фонду). З 2007 по 2010 рр. вона – директор, а з 2011 р. – голова Правління фонду. За ці роки під її керівництвом у фонді була реалізована низка проектів, спрямованих на вирішення соціальних проблем окремих груп дітей та молоді, розвиток соціально-педагогічної роботи загалом: „Дитинство без насильства – покращення системи захисту дітей у Східній Європі”, „Запобігання торгівлі людьми шляхом розвитку соціальної роботи та мобілізації громад”, „Покращення здоров’я матері та дитини в Україні”, „Створення сімейно орієнтованих будинків для дітей в Україні”.

Ім'я Ірини Дмитрівни Зверєвої як професіонала найвищого ґатунку в галузі соціальної педагогіки та соціальної роботи відомо на теренах пострадянських країн. Упродовж 2009 – 2012 рр. вона передає досвід з організації соціальної роботи з дітьми та сім'ями, професійної підготовки соціальних працівників як експерт та консультант міжнародних проектів у країнах СНД: Project UNICEF „Developing Social Education and Social Work in the Republic of Tajikistan”; Project RIO „Every child”-Ukraine and UNICEF (Душанбе, Таджикистан); проект USAID „Support the Social Pedagogy Development, QLP Kyrgyzstan” (Бишкек, Киргизстан). Результатом її міжнародної діяльності стали: розробка навчального плану спеціальності „Соціальна робота”, програми фахових дисциплін та відкриття кафедри соціальної роботи в університеті м. Душанбе (Таджикистан); підготовка та видання першого в Таджикистані енциклопедичного словника із соціальної роботи (Социальная работа: Таджикско-русский краткий энциклопедический словарь / Т. Алексеенко, Д. Бахромбеков, Г. Бекназарова, И. Зверева, Ш. -Шосмобулаев и др. ; под общ. ред. И. Зверевой. – Душанбе : ЮНИСЕФ, изд.ТНУ, 2010).

На засіданні спеціалізованої вченої ради в Інституті проблем виховання НАПН України

Багаторічна праця І. Д. Зверєвої в соціальній сфері належно поцінована. Вона має почесне звання „Заслуженого працівника соціальної сфери України” (№ 105775, Указ Президента України № 497 від 30.05.2002 р., посвідчення 58), нагороджена Грамотами Міністерства освіти і науки України, Національної академії педагогічних наук України, Відзнакою Міністерства внутрішніх справ України за профілактичну роботу з молоддю.

Успішно займатися науковою діяльністю дає змогу Ірині Дмитрівні втончене й водночас професійне розуміння мистецтва. У 2007 р. вона успішно закінчила факультет теорії та історії мистецтва Національної академії образотворчого мистецтва й архітектури, здобула кваліфікацію „Мистецтвознавець, критик”.

Педагог, науковий і громадський діяч, людяний та енергійний керівник, тактовна й дипломатична, разом з тим принципова та відповідальна людина, промоутер і натхненник соціальних інновацій, оптиміст та романтик –

**це ІРИНА ДМИТРІВНА ЗВЕРЄВА,
символ і взірець для наслідування.**